

Educar i créixer amb històries

DÉBORA CHOMSKI

E Eumo
Editorial

ÍNDEX

El cor de la nostra proposta	11
1. La importància de créixer amb històries	15
Nascuts per explicar històries	15
La narració	17
L'oralitat	19
Explicar històries per educar	21
Històries i identitat	23
Construir la nostra història escolar	25
A cada edat, els seus llibres	27
2. Les matèries primeres dels contes	31
Narrativa, pensament i tradició	31
Aquella altra literatura «mestra»	32
Contes que il·luminen	35
Contes que curen	37
La nostra vida, material de conte	38
Com transformar històries personals en contes que eduquen	41
3. L'art d'inventar històries	47
A la recerca del significat	47
Una butxaca plena de màgia	48
Per a què serveixen els contes?	49
Components dels contes populars	51

La motxilla de l'explicacontes	52
<i>Els personatges</i>	52
<i>Els diàlegs</i>	53
<i>Els conflictes</i>	54
<i>El temps i l'espai</i>	55
<i>L'acció</i>	57
Les funcions narratives	59
<i>L'olla màgica</i>	61
4. La importància d'educar amb contes a l'escola.	63
Els contes a l'escola	63
Educar des de la imaginació	65
El currículum narratiu	66
<i>Preparar ambients educatius</i>	68
<i>Escenaris per aprendre fent</i>	69
<i>Narrar per investigar la pràctica</i>	70
<i>Relats d'aprenentatge</i>	71
<i>Relats digitals educatius</i>	72
<i>Kamishibai</i>	73
<i>La tècnica de l'helicòpter</i>	74
<i>Les històries de la televisió</i>	75
<i>Mestres àvies recuperadores d'històries</i>	76
5. De quan un món de contes entra a l'aula	79
Co-crear històries a l'aula	79
Les textures de l'oralitat	81
Recursos per a la co-creació d'històries	82
<i>Diàlegs</i>	82
<i>Pinzellades de color</i>	82
<i>El llistat telefònic</i>	83
<i>Entrar en la il·lustració</i>	83
<i>Dramatitzar els contes</i>	83
<i>Personalitzar les històries</i>	84
La il·lustració de contes	84

Relats sonors	87
Experiències	88
<i>A la platja</i>	88
<i>Per llepar-se els dits</i>	90
<i>Els meus benvolguts monstres</i>	92
<i>Les notícies de la setmana.</i>	93
6. Els contes que surten de l'aula i altres experiències comunitàries	97
Famílies i escola: a la recerca de l'equilibri	97
<i>El joc del cabdell</i>	98
<i>Un dibuix amb compromisos</i>	98
<i>Trencaclosques amb frases</i>	98
<i>La capsa dels desitjos</i>	99
Narrar experiències escolars en les reunions de pares	99
<i>Un relat sobre pactes</i>	102
Crear una cultura comunitària a través de relats	103
<i>El llibre viatger</i>	105
Altres experiències	107
<i>Tots plegats davant la tele.</i>	107
<i>Sortir de l'escola explicant històries</i>	109
<i>Narradors grafiters.</i>	111
<i>Els avis com a llibres vius</i>	113
7. Deu models per crear i gaudir	115
Llibre acordió	115
Llibre cartoner	116
Llibre catifa	117
Llibre brodat	117
Llibre comestible	118
Paisatges de conte	119
Llibre per plantar	119
Llibre plomall	120
Contes a la paret	121
Llibre de viatges.	121

EDUCAR I CRÈIXER AMB HISTÒRIES

Epíleg	123
Bibliografia	125

Presentació

Els contes, els relats, les històries són una creació cultural, però també una matriu del pensament on s'organitzen els nostres coneixements del món i les normes de convivència. Explicar històries és una estratègia humana per a la supervivència en un entorn canviant, al caliu d'uns valors i significats que ens defineixen com a persones.

La família, l'escola, els mitjans de comunicació i les xarxes socials expliquen històries, que ens emocionen, ens motiven, ens conviden a expressar-nos i ens mouen a actuar. Aquests relats, extrets de la vida quotidiana o fruit de la imaginació, són un recurs valuós que ens ajuda a pensar-nos, entendre qui som, modelar conductes, resoldre conflictes, cohesionar grups i construir societats.

L'escola, la llar, la biblioteca, els llocs d'oci, les festes dels pobles... són espais estimulants per compartir i crear, tots plegats, històries que ajuden els més petits a aprendre i a superar els reptes d'una societat complexa en un món divers i canviant.

Volem oferir als educadors un conjunt d'idees, projectes i pràctiques que poden compartir amb els companys, els alumnes i les famílies per treure tot el potencial educatiu de les històries dins les aules, des de l'educació infantil fins a la secundària.

El llibre comença amb una reflexió sobre la importància de les històries en l'aprenentatge, la socialització i el procés de maduració dels infants. A continuació, exposa què constitueix la matèria primera dels relats i els contes, i en el tercer capítol ens centrem en els contes tradicionals, sobre els quals proposem diverses activitats.

En el capítol següent oferim estratègies i recursos (tècniques, materials, llenguatges, escenaris...) per treballar les històries a l'aula. I en el capítol cinquè expliquem amb més detall tècniques de co-creació. De la manera com es poden involucrar les famílies i la comunitat en el relat compartit de l'escola, en tractem al capítol sisè. I cloem el llibre amb deu models de relats que utilitzen llenguatges expressius diversos: escrit, gràfic, teatral, etc.

Educar i créixer amb històries proposa als educadors continguts, tècniques i procediments útils per a la pràctica quotidiana a l'aula. Amb la doble finalitat d'afavorir l'adquisició de coneixement i enfortir els vincles emocionals entre l'escola, les famílies i la comunitat, aquest llibre fa propostes per:

- Recuperar vivències personals i professionals i transformar-les en històries educatives.
- Descobrir el potencial formatiu i artístic de les històries familiars i comunitàries.
- Integrar al currículum escolar les històries de les famílies, la comunitat i la mateixa escola.
- Adquirir tècniques creatives per estimular la imaginació, la reflexió, l'expressió emocional i el processament cognitiu de continguts escolars i d'experiències d'aprenentatge.
- Motivar les famílies a participar dins la comunitat de manera positiva i enriquidora.
- Crear històries a partir de records, material gràfic, elements de la naturalesa, continguts escolars i joguines.
- Documentar els moments significatius de la vida escolar a través d'històries.

- Dissenyar projectes comunitaris de llibres de records familiars i escolars.
- Transformar els moments compartits amb els nens, els col·legues i les famílies en oportunitats per al diàleg, el coneixement mutu i la cooperació.

En el cas d'alumnes, nens o adolescents, que presenten dificultats d'aprenentatge, encara són més recomanables les pràctiques docents que impliquen l'ús d'històries i de la narració perquè són motivadores i estimulants. S'aconsegueix així que l'alumnat i les seves famílies col·laborin en el procés de bon grat.

Si introduïm els continguts que volem ensenyar dins un relat, més enllà del seu nivell de complexitat o d'abstracció, afavorim que els alumnes aprenguin els conceptes de manera més relaxada perquè presten atenció a la trama, s'identifiquen amb els personatges i reconeixen i entenen els conflictes.

D'altra banda, l'ús de les històries també és un recurs molt eficaç en la comunicació amb les famílies, per exemple quan volem explicar-los la vida a l'aula.

És aconsellable crear un corpus de relats que recullin la trajectòria de cada alumne i de cada grup classe perquè aquesta experiència contribueix a augmentar la confiança i els lligams afectius dins la comunitat escolar i entre l'escola i el seu entorn.

Finalment, recomanem abordar la lectura d'aquest llibre amb un company de l'escola, en un grup de docents i famílies, etc. I tingueu sempre al costat una llibreta en què pugueu anotar les reflexions, els records, les propostes... que aniran sorgint a mesura que llegiu. A partir de les vostres anotacions confegeu un diari de treball que estem convençuts que us serà de gran utilitat en endavant. Benvinguts. Aquí comença la vostra història.

7

Deu models per crear i gaudir

En aquest capítol final volem animar-vos a concretar projectes narratius a partir d'històries personals o de la vostra comunitat, i que integrin les arts i l'experimentació amb diferents tipus de materials. I us convidem a compartir-los i desenvolupar-los amb els alumnes.

A continuació us proposem deu models d'arreu del món que us poden servir de punt de partida.

Llibre acordió

Aquest model és recomanable per a totes les edats. Els llibres acordió resulten del plec de fulls o cartolines que creen una successió d'imatges i paraules per explicar històries d'una manera creativa. Són llibres sorpresa, que donen valor a la forma i per això mateix se'ls considera llibre objecte.

Són d'origen xinès i es van començar a conèixer al segle XIV. Van ser la primera forma d'enquadernació textual, cosa que en facilitava la portabilitat. A l'inici eren llibres de pregària d'ús personal –el seu nom en xinès és «sutra plegada». Amb ells va canviar la disposició del text, que va passar a ser vertical.

L'ús d'aquest format es va popularitzar i ràpidament va passar al Japó i a altres països asiàtics.

És una de les formes de llibres artesanals més senzilles. Segons el nombre de pàgines que incloguin, podem dissenyar figures, com per exemple un estel o una roda, i després utilitzar-les com a decoració.

Per crear un llibre acordió hem de plegar una tira de cartolina blanca o de color. La idea per motivar els més petits és que combinin frases i dibuixos. Els nens més grans poden fer il·lustracions en dos fulls o més i afegir-hi textos breus.

Llibre cartoner

Durant la forta crisi econòmica a Llatinoamèrica de l'any 2001, moltes persones van perdre la feina i la casa. Famílies senceres recorrien els carrers i buscaven als contenidors alguna cosa de valor per vendre. Algunes recollien cartrons que revenien a la indústria per reciclar. Molts nens i joves van deixar l'escola per ajudar les seves famílies en aquells treballs de supervivència. Havien perdut l'accés als llibres i la cultura. I moltes editorials petites van tancar les seves portes.

D'aquesta experiència tan traumàtica en van sorgir altres maneres de fer cultura. Un grup d'intel·lectuals va començar a editar les seves produccions de forma artesanal, creant els llibres *cartoners*.

Les tapes dels llibres eren del cartró que compraven a aquelles famílies de recollctors. Aquestes tapes eren il·lustrades i pintades amb pintura a l'aigua i l'interior dels llibres eren fotocòpies de les obres. Alguns escriptors molt coneguts van cedir els drets de les seves obres perquè la gent més pobre pogués accedir-hi de manera econòmica. I alguns nens que havien hagut de deixar l'escola van aconseguir aprendre a llegir i escriure a partir d'aquelles obres.

L'editorial pionera va ser *Eloísa La Cartonera*, que es va instal·lar al popular barri argentí de la Boca. A més d'editar llibres, organitzaven tallers gratuïts d'enquadració per a la gent del barri. Després van sorgir experiències similars que van inspirar joves editorials europees.

Crear llibres *cartoners* a l'escola és una excel·lent iniciativa que combina arts gràfiques i habilitats d'escriptura. Només cal cartró reciclat, fotocopiadora, grapadora, retoladors de colors i pintures a l'aigua.

Llibre catifa

Una catifa teixida a mà o feta amb retalls pot ser un càlid escenari on es desenvolupi una gran història. Els llibres catifa s'utilitzen molt a Catalunya, i són la primera joguina educativa que moltes famílies regalen als nadons.

L'art d'explicar històries a partir de les catifes és molt antic. S'origina a Turquia i arriba al Marroc, on les tribus berbers es van especialitzar en aquest tipus d'art. Les dones teixien catifes que són autèntiques joies perquè expliquen visualment vivències i emocions. Aquest art és transmès de mares a filles.

La nostra proposta és que aprofiteu catifes amb dibuixets d'animals o personatges per estimular la creació d'històries. També podeu construir la vostra catifa llibre a partir de trossets de tela de diferents colors i textures enganxades o cosides. Afegiu-hi elements que aportin nous significats: mirallets, peixos, lletres i nombres...

Llibre brodat

Al Perú, un grup de dones artesanes han format el col·lectiu *Manos que cuentan*. Elles broden llibres d'imatges amb tècniques molt antigues amb la finalitat de transmetre històries als més petits. Les artesanes María Gutiérrez,

Maruja Santana i Rossana Reátegui creen llibres per llegir i tocar. També elaboren composicions i peces mòbils per recrear històries tradicionals i originals.

Us recomanem convidar les àvies del poble o del barri perquè ajudin els vostres grups a dissenyar i realitzar un llibre brodat. Per desenvolupar el projecte, primer heu de triar una història i després podeu seleccionar una escena significativa. Heu de dibuixar en un llençol l'escena i, a continuació, podeu brodar-la o podeu fer un *collage* barrejant brodats diversos amb ninots de fill o llana.

Llibre comestible

Els llibres tenen la seva pròpia flaire i es poden sentir plenament des del nas. D'altra banda, els menjars que apareixen als contes ens porten el record dels sabors de la nostra infància o evocuen el perfum de productes exòtics...

Molts contes populars inclouen aliments, ja ho hem vist. I aquests aliments, veritables o simbòlics, ens situen en un lloc i en un temps i ens permeten conèixer els personatges pels seus gustos.

Els llibres per menjar van ser creats en unes pastisseries de França al segle passat. Més tard, es van presentar llibres de pa o fruita en algunes exposicions de llibres d'artista. Fins i tot hi ha un Festival Internacional de Llibres per a Menjar. L'única regla per participar-hi és elaborar un plat original que sembli un llibre.

Festes escolars, com la Castanyada o Sant Jordi, són bones ocasions per crear llibres per menjar. Elaborem un pa de pessic amb farina, sucre i ous en forma rectangular. Un cop cuit, el decorem com un llibre, utilitzant pasta de sucre blanca o xocolata de cobertura, i hi escrivim paraules o hi fem dibuixos amb pintures comestibles. Aquests materials es troben fàcilment al supermercat o